

of socio-cultural competence and tolerance in modern multicultural world.

Key words: *intercultural communication, socio-cultural competence, tolerance.*

УДК 37.013.42 (075.8)

Л. В. Чугаєвська

СУЧАСНІ ВИЯВИ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

У запропонованій статті розглядаються проблеми молодіжного руху в Україні, сучасні тенденції молодіжної субкультури та її вплив на формування ціннісних орієнтацій молоді.

Ключові слова: *молодіжна політика, молодіжна субкультура, молодіжна організація.*

Молодь завжди відіграє важливу роль у суспільних процесах. Разом з тим, вона є однією з найнезахищеніших, найвразливіших верств населення. Це вимагає від суспільства постійної уваги підростаючому поколінню, сприяння його соціалізації та соціальній адаптації.

У результаті цього молодь стає і суб'єктом, і об'єктом суспільних перетворень:

- *по-перше*, самі молоді люди з метою підвищення ефективності їх впливу на суспільне життя намагаються об'єднатися у громадські структури;

- *по-друге*, саме суспільство проводить так звану молодіжну політику, завданням якої є створення необхідних соціально-економічних, політико-правових, організаційних умов соціалізації молоді і надання їй гарантій для соціального становлення, розвитку й удосконалення як окремої молодої людини, так і всього молодого покоління.

Слід відмітити, що вивчення проблем молоді, особливо конкретних її аспектів, перебуває сьогодні на зародковому етапі. Хоча молодіжною проблематикою в Радянській Україні займалися кілька тисяч дослідників, якими було видано тисячі статей, сотні брошур, монографій, захищено понад 1000 дисертацій, ані в українській, ані в загальносоюзній історіографії не було жодного комплексного дослідження проблематики молодіжної субкультури. Так у 50-60-і роки значне місце в дослідженнях

ціннісних орієнтацій молоді пов'язувалось із патріотизмом, служінням Батьківщині та Комуністичній Партії Радянського Союзу. В 70-і роки в СРСР молоді нав'язувалася ідеологія зрівнювання. Це виявлялося не тільки у формуванні однакового світогляду, але й відбивалося на стилі одягу, поведінки тощо. В незалежній Україні проблеми державної молодіжної політики розробляли М.П. Перепелиця, Я.В. Немирівський, місце і роль молодіжного руху в молодіжній політиці досліджували В.А. Головенько, О.А. Корнієвський, В.Л. Рябіка та ін. Багато цікавої інформації про становлення молодіжних організацій, молодіжної субкультури на сучасному етапі розвитку України подано у відповідних розділах щорічних доповідей “Про становище молоді в Україні” 1997-2010 рр.

Принагідно зауважимо, що наукова думка в Україні щодо проблем державної молодіжної політики, місця й ролі в ній молоді розвивалася паралельно з аналогічними процесами в інших країнах СНД і далекого зарубіжжя. Цій темі за широким спектром проблем значну увагу приділяли російські науковці, зокрема, С.В. Алещонюк, Г.М. Ільїнський, В.К. Криворученко, В.О. Луков, Д.Р. Полива, С.Б. Путинський, Є.Г. Слуцький, В.І. Чупров та ін.

Соціальний розвиток молоді як великої демографічної групи населення значною мірою відображає відтворення суб'єкта суспільного виробництва, всієї життєдіяльності суспільства й відбувається на фоні загальних тенденцій цивілізованого поступу, розвитку конкретного суспільства як перехід молодої людини з одного якісного стану в інший – зміни її правового статусу, соціально-економічного становища, способів залучення до соціальної структури, характеру життєдіяльності тощо.

У житті молодої людини виділяється кілька періодів, зокрема, можна виділити такі три основні:

- *так званий період пошуку*, коли молода людина визначає, ким бути, якою бути, яку професію, спеціальність обрати, де реалізувати свої здібності;

- *упродовж другого* – молода людина інтегрується в суспільство (перші роки роботи юнаків і дівчат у будь-якій сфері);

- *третій* – інтенсивна творча праця молодої людини, її соціалізація та становлення (коли здебільшого обрано фах, здобуто освіту, набуто професійних навичок, створено сім'ю, є власне житло).

Отже, варто наголосити, що молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, яке вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями соціального становлення й розвитку.

Нинішнє покоління молодого українства суттєво відрізняється від попереднього. Його соціальний портрет досить мозаїчний, суперечливий. Це покоління людей, які:

- у своїй більшості підтримують процеси формування демократичної незалежної держави, відродження України, ринкові перетворення;

- вимагають більш конструктивних і динамічних еволюційних кроків щодо розвитку суспільства;

- бажають вчитися, працювати, власними силами забезпечувати своє життя;

- урешті, радикально налаштовані, емоційні не сприймають фальш, нещирість, пусті обіцянки стосовно свого сьогодення й майбуття.

Це призводить до того, що з середини 80-х років в українському молодіжному середовищі відбуваються суттєві зміни. Вони характеризуються появою великої кількості різноманітних громадських молодіжних структур, що отримали назву “неформальні об'єднання молоді”. Особливістю їх діяльності було те, що вони опікувалися проблемами зростання політичної культури, пробудженням у молоді національної самосвідомості, підвищенням інтересу до історії України, етнографії українського народу і діяли незалежно від комсомолу. Трохи пізніше саме на базі цього “неформалітету” й почали створюватися організовані структури молодіжного руху.

Разом з тим, саме в цей час набувають активного розвитку й інші неформальні молодіжні ініціативи – так звана “молодіжна субкультура”, яка несе в собі різноманітні напрями та якісно відмінні вияви активності молоді, зокрема, широкого середовища “андеграунду”.

Усі молодіжні субкультури, які існували в цей час, умовно можна поділити на дві великі групи. До першої належать так звані “традиційні” молодіжні субкультури, тобто такі, які мають довгу історію (хіпі, панки,

байкери, рокобіли, бітломани), та “новітні”, що виникли вже в останнє десятиліття (толкієністи, індіаністи, уніформісти, трешери, брейкери, репери, рейвери, металісти, тощо) [3].

Досліджуючи норми та цінності, які існують у суспільстві в контексті молодіжної субкультури, необхідно звернути увагу на поняття “субкультура”. Звертаючись до тлумачного словника української мови, приставка “суб” розуміється як вторинність, другорядність у порівнянні з тим, що створюється основною культурою [1, 1408]. Складність поняття молодіжної субкультури підкреслює, що її не слід розглядати як єдине й цілісне утворення, адже, з одного боку, вона формується на існуючих культурних та традиційних цінностях і постає передатною ланкою між поколіннями, а з іншого – є інноваційним утворенням в якому народжуються інші світоглядні орієнтири та цінності.

Терміном “субкультура” зазвичай позначають особливу форму організації життя людей (соціальних груп), які прагнуть облаштувати в межах пануючої культури особисте, відносно автономне культурне існування зі своїм стилем (одягом, манерами, мовою), звичаями, нормами, цінностями та ідеалами.

Таким чином, система норм і цінностей, які відрізняють певну соціальну групу від інших спільнот, називається субкультурою. Вона формується під впливом таких факторів, як вік, етнічне походження, релігія, місце проживання тощо. Необхідно відмітити, що цінності субкультури зазвичай не зумовлюють заперечення національної культури, яка прийнята більшістю, вони лише унаочнюють деякі відхилення від неї. Виступаючи частиною цілісної культури, субкультура містить яскраво виражені відмінні риси, які відіграють особливу роль в об’єднанні конкретної категорії людей. Субкультура – результат постійної взаємодії людей, яка формується в особливих умовах. При цьому цілісна культура, як правило, не зводиться до простої суми субкультур. Свій внесок у культуру роблять різні спільноти та окремі особистості, які не є носіями субкультури. Водночас більшість, як правило, ставиться до феномена субкультури несхвально або з недовірою.

Молодь у субкультурах приваблює в основному можливість спілкування з однолітками, а також зовнішня атрибутика, яка дає

можливість демонструвати свою позицію в соціумі. Загалом можна виділити п'ять головних характеристик молодіжних субкультур:

1. Специфічний стиль життя і поведінки.

2. Наявність власних норм, цінностей, картин світу, які відповідають вимогам певних соціальних категорій молоді.

3. Нонконформізм, протиставлення себе решті суспільства.

4. Зовнішня атрибутика, яка має символічне значення.

5. Ініціативний центр, який генерує ідеї.

Таким чином можна стверджувати, що молодіжна субкультура – будь-яке об'єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, тексти, норми і цінності.

Специфіка соціології молоді полягає в тому, що вікові процеси в молодіжному середовищі мають значно більшу соціальну вагу, ніж в інших соціальних групах. Невідповідність між біологічним віком, віком соціальним та психічним – широко відома проблема. Вона розглядається педагогікою, віковою психологією, соціальною психологією, частково – демографією. Соціологічний підхід до молоді як специфічної групи суспільства передбачає врахування цілого комплексу обставин і особливостей способу життя молодої людини. Відповідність фізіологічного і соціального віку завжди була значимою для соціології, а сьогодні, внаслідок особливостей сучасного етапу розвитку українського суспільства, актуальність цієї проблеми значно зростає. По-перше, в умовах нестабільності та кризових явищ у житті суспільства, радикальних перетворень і потрясінь соціальний вік починає випереджати фізіологічний вік молодих людей – відбувається більш раннє “подорослішання”, тобто інтеграція молодого покоління в структури суспільства та виконання ним соціальних ролей, які донедавна покладалися на старші вікові групи. З іншого боку, світові тенденції соціального розвитку свідчать, що кожне нове покоління повинно оволодіти все більшим обсягом інформації та знань. Це, в свою чергу, подовжує освітній період та процес соціального становлення, що відсуває можливість виконання соціальних ролей у повному обсязі для окремих груп молоді в часі. По-третє, про актуальність цієї проблеми в сучасних умовах свідчить ще й те, що вікова самосвідомість залежить від напруги в

суспільстві, наповнення життя подіями та суб'єктивно усвідомленим ступенем самореалізації особистості.

Перехід до відкритості, скасування багатьох колишніх ідеологічних обмежень і заборон призвели до інтенсивної плюралізації духовного життя українського суспільства, зумовили розмаїття стилів життєвладштування. Швидкі й неоднозначні зміни останнього часу зумовили проникнення і розвиток в Україні різних течій та субкультур із Заходу та Сходу, відродження багатоманітності духовних надбань різних епох та регіонів.

Українське суспільство, як і будь-яке інше, не існує ізольовано, у замкненому просторі, воно зазнає впливу та взаємопроникнення різних культурних традицій. Відбувається процес трансформації суспільних відносин під впливом інтеграційних процесів, взаємодії різних культур, змінюється система пріоритетів і цілей. Це, зокрема, проявляється у змінах мети, засобів її досягнення, ціннісних орієнтацій і поведінкової моралі особистості.

У цьому сенсі на особливу увагу заслуговують процеси, які відбуваються у молодіжному середовищі. Адже саме молоді люди є тим матеріалом, що найбільше піддається зовнішнім впливам. Вони, як правило, не обтяжені суперечливим досвідом минулого з притаманними йому ціннісними і поведінковими установками. Молодь, яка визначає майбутнє будь-якого суспільства, вже сьогодні істотно впливає на його змістовні характеристики.

Так за даними соціологічного опитування проведеного громадськими організаціями в усіх регіонах України майже 60% української молоді віддає перевагу свободі особистості перед принципом соціальної рівності (що істотно її різнить із цінностями людей літнього й середнього віку), 32% респондентів прагнуть досягти успіхів у бізнесі, 14% - на державній службі й науковій праці, 13% - у цивільно-політичній діяльності, 11% - у культурі та мистецтві, шоу-бізнесі, по 8% - у спорті або іншій діяльності [2].

Це пояснюється ще й тим, що на порозі соціальної зрілості молоді люди перебувають у стані особливого активного пошуку та відбору цілей, життєвих перспектив, а також шляхів і засобів їх досягнення. Період соціалізації молоді людини, що є процесом її включення у все

різноманіття суспільного життя, супроводжується досягненням соціальної зрілості, початком самостійної виробничої діяльності, здобуттям професії, одним із наслідків цього процесу є досягнення рівноправного становища в суспільстві. Ці та інші зміни в соціальному статусі молодої людини супроводжуються становленням характеру, світогляду, ідейних позицій, системи поглядів та переконань.

Слід зауважити, що сучасні форми молодіжної субкультури можна дослідити через призму запитів та потреб, ціннісних орієнтацій та, нарешті, жаргону молодіжної тусовки. Існування молодіжної субкультури, специфічного молодіжного сленгу – мови “тусовки” - є свого роду природно зумовленим бунтом проти понять та ідеалів батьків. Подібні явища можна спостерігати в усі часи, але сьогодні, в епоху ідейного хаосу, відсутністю усталених загальноприйнятих цінностей і норм, вони виявляються значно помітніше та виразніше.

Говорячи про сучасну молодь, про її нетрадиційні зразки поведінки, ми найчастіше звертаємо увагу на сферу дозвілєвої діяльності, де відбувається процес реалізації форм нестандартної поведінки. У заведених у молодіжному середовищі способах проведення вільного часу своєрідним чином фокусуються й відображаються актуальні проблеми сучасного суспільного розвитку.

Отже, сучасна молодіжна культура – є субкультурою з виразно окресленими межами. Її характеризують такі особливості, як досить помітна відчуженість від старшого покоління, від його цінностей і норм, переважна орієнтація на сферу дозвілля, в якій головним є спілкування і розваги, пов’язані з комунікативною діяльністю. У ставленні до культури надають перевагу творчості, що в цілому відображає життєві орієнтації і пріоритети сучасної молоді.

Молодіжна субкультура впливає на формування в молоді активної життєвої позиції, сприяє досягненню спектра можливостей до прояву своїх життєвих позицій, допомагає здійснити самовираження особистості молодих людей і висловити протест проти існуючих недоліків, недоробок. Слід зазначити, що прагнення висловитися зв’язно, насамперед, не стільки з метою одержання яких-небудь прав або поступок, а скоріше з метою їхнього оголошення й виявлення.

Література

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005.
2. Матеріали сайту socio-lab. osvita. com.ua.
3. Чугаєвський В.Г. Молодіжна політика й соціальна робота : навчальний посібник. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2005.

L. Chugayevska. Modern development of youth subculture

In the offered article the problems of youth motion are examined in Ukraine, modern tendencies of youth subculture and its influence on forming of the valued orientations of young people.

Key words: *youth policy, youth subculture, youth organization.*

УДК 316.334.56

О. В. Хижняк

ВІЗУАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ У ДОСЛІДЖЕННІ КОЛЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ

У статті уточнена роль візуального компонента в дослідженні колективної соціальної дії. Доведено, що вивчення колективної дії є більш продуктивним за умови наявності у дослідника соціологічної уяви, яка створює візуальний обрис різних форм колективної соціальної дії. Автором визначені переваги, вади і можливості аналізу візуалізації колективної соціальної дії.

Ключові слова: *колективна соціальна дія, соціологічна уява, візуальний обрис колективної соціальної дії.*

У соціології є фундаментальні питання і дослідницькі традиції. На фундаментальне питання “Як можливе суспільство?” Г. Зіммель свого часу відповів: “Завдяки соціальним взаємодіям”. Хоча першопричина соціальної взаємодії науковцями уявлялася і уявляється по-різному (наприклад, у О. Конта і Е. Дюркгейма – це суспільний розподіл праці – основа солідаризації як “природного стану”; у К. Маркса – це рівень розвитку виробничих сил, який передбачає певний тип виробничих відносин як соціальної взаємодії особливого виду), вони відмічали і